

Esterházy Péter és a rákregények | Koltay Gábor-interjú | Megtalált város

Előzmény: Élet és Irodalom, 2005. 08. 12. E. I.: Betegségemről

SÜMEGI NOÉMI

[sumegi.noemi@hetivalasz.hu]

Leukémia kisasszony és a dögös csaj, Hasnyálka

Esterházy Péter Hasnyálmirigynaplójának számos irodalmi előzménye van, ám a betegség „kiírása” a nyugatos írók óta sokat változott. Irodalmi érték-e a testi szenvedés rögzítése, amit a nagy elődök még titkolni akartak?

„ELŐSZÓ, melyben elsősorban azt igyekszem megmagyarázni, hogy ezt az egész bajos történetet miért teregetem az olvasó elé” – kezdő-

dik *Karinthy Frigyes Utazás a koponyám körül* című, 1937-es műve, amelyben agydagaját, a betegség kezdeteit, a stockholmi műtétet és a

gyógyulást írta meg. Számos példa alapján ma is hasonló kérdés fogalmazódhat meg bennünk, vagyis hogy az írók miért „teregetik” ki a bajukat,

és elég magyarázat-e erre az, amit Karinthy is ír, hogy – afféle közlési kényszer hatására – akkor is csak azt mesélik el, ami velük történt, és

egyébként bárkivel megeshet. Karinthynek sikerült művészi szintre emelni, egyetemes emberi élménnyé tenni az operációt, a kór történetét: kérdés, mit várunk a napjainkban megjelenő, hasonlóan súlyos betegségeket leíró művektől. Mindez a könyvhétre megjelent *Hasnyálmirigynapló* című kötet, *Esterházy Péter* vallomása miatt vált érdekessé.

Beszélgetőlapok

Bár Esterházy csak érintőlegesen utal a nagy elődökre („Munka címén egy Kosztolányi-kötetet lapozok, »most elmondom, mint veszttem el«, betegségeinek és halálának dokumentumai, Kalligram”), nem lehet szó nélkül elmenni az előzmények mellett. *Babits* és *Kosztolányi* is papírra vetette ugyanis a gége-, illetve fogínyrákkal járó szenvedéseket, hiszen mivel mindkettejüket némaságra ítélte a gégemetszés, jegyzeteken keresztül kommunikáltak a környezetükkel: „Ne olvasd. Műveimet olvasd” – írta Babits a *Beszélgetőfüzetekről*, amelyek ennek ellenére 1980-ban megjelentek, ahogy Kosztolányi Dezső beszélgetőlapjai is, amelyekről 2011-ben a *Heti Válasz* ezt írta: még kínosabb közlemény, mint amit a Babits-beszélgetőfüzetek elének tárnak. „A halálfélelem, az élni akarás jajszavai keverednek a testi kínok enyhítését kívánó-követelő felszólításokkal, esengésekkel és utasításokkal. Arról, hogy min töprengett az 51 éves költő, a *Hajnali részegség* és a *Szeptemberi áhítat* szerzője, nem esik szó. Talán csak egyszer, amikor folyóiratokat kér. Két mondat a szellem-

ről, az összes többi a keserves táplálkozásról, a kínos emésztésről, a rettenetes nyáladzásról, a fizikai lét borzalmairól. Orvosi szaklapban érdekes közlemény lehetne a kötet anyaga, az életmű ré-

szeként közreadva a szellem megcsúfolása.”

Babits és Kosztolányi élete végéig dolgozott, Babits befejezte a *Jónás könyvét*, s bár művészetükben lenyomatot hagyott a betegség („Kések között, a végzet a vállamon, / téged daloltak, még nyomorékul is, / száj nélkül is, / szájamban sebbel, / emberi nagyság” – írta Kosztolányi a *Februári órában*), a kór naplószerű dokumentálása nem a nyilvánosság számára, mint egy melléktermékként született. Publikálásuk betudható a szenzációra éhes utókor kíváncsiságának, és talán ez az oka annak, hogy szívesen olvassuk a napjainkban megsaporodó, hasonló témájú személyes beszámolókat is.

Esterházy naplójának esetében irodalmi értékű előkép *Nádas Péter* 2004-ben megjelent *Saját halál* című könyve, melyet infarktusa és újjáélesztése ihletett, emellett érdekes az összehasonlítás *Hajnóczy Péter* és *Eörsi István* írásaival, amennyiben ők is nőként jelenítik meg a betegséget. Hajnóczy Embólia kisasszonyról, *Eörsi* Leukémia kisasszonyról beszél

„Tavaly novemberben mutatkozott be nekem. »Heveny Leukémia vagyok« – mondta, és pukedlizett. Iszonyú fájás nyilallt a hasamba, miközben rámosolyogtam. »Maga gyönyörű« – mondtam né-

a Hasnyálmirigy kisasszonyt, akkor nyugton lenne.” A *Magyar Narancs* egyébként elragadtatott kritikája szerint ugyanaz a kisasszonyozás, mucusozás, tündérezés jelenik meg, mint *Eörsinél*, ami „egyszerre volt szívszorítóan otthonos és bosszantóan, modorosan gyermeki”.

Kiszolgáltatottan

Kérdés, hogy Esterházy „nem bátortalan, és az úgynevezett polgári jó ízlés kötelékei által sem béklyózott” kötete a testi szenvedések, a vizeleési és emésztési problémák leírásán túl bír-e az idő próbáját is kiálló irodalmi értékkel, vagy csupán az író iránti aggodalom és kíváncsiság hajtotta az olvasókat, amikor már a könyvhét első napján elkapkodták a Magvető »

Egy súlyos betegséggel küszködő nagy író helyzetét minden jóérzésű ember tapintattal kezeli.

melyest vonagolva.”), és Esterházy is Hasnyálmirigyéről, illetve Muciról beszél. „Szóval, Hasnyálka legyen egy dögös csaj. Igen, de mégse így. Elég magas, 170 fölött, magas sarkúban ez már jelentős.” Sőt: „Jól meg kéne baszni azt

HIRDETÉS

JUBILEUMI PROGRAMOK A FESZTIVÁLKATLANBAN

**ZEMPLÉNI
FESZTIVÁL**

JOHN WILLIAMS FILMHARMONIKUSOK – jún. 25.

BOLERO/CARMINA BURANA – júl. 16.

OPERETT SZÍNHÁZ – MÁGNÁS MISKA – aug. 13.

ROSSINI: A SEVILLAI BORBÉLY – aug. 19.

www.jegy.hu www.fesztivalkatlan.hu

www.zemplenfestival.hu

Támogatók:

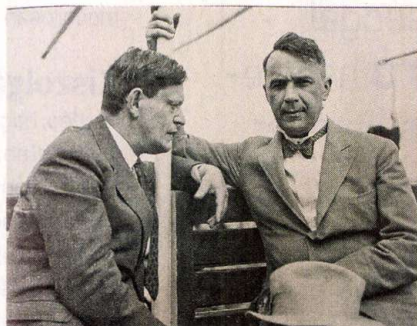

Együttműködésben:

» Babits Mihály a betegágyon

» Karinthy és Kosztolányi is írt a betegségéről

» standjánál az összes kötetet. Az eddigi kritikák szerint igen, és nehéz helyzetben is lenne, aki ennek ellenkezőjét állítaná, hiszen egy súlyos betegséggel küszködő nagy író helyzetét minden jóérzésű ember tapintattal kezeli.

„Többször is kukkolónak érezheti magát az olvasó. Mégsem lesz az” – írja a *168 Óra*. „Most is kacagató poénjai, nyelvjátékai ellenére a mű súlyos olvasmány, hiszen valami vissza nem fordítható folyamat állomásait rögzíti: miképp alakul ki a magát egészségesnek gondoló naplóról a betegség tudata, a még és a már konfliktusainak sorozata” – így a *Népszabadság*, amely szerint „Esterházy élete és műve egyre inkább mintaadó lett. Mostantól akkor a cudar nyavalyáink elviselésében is.” A Magyar Narancs szerint pedig kapálózhatunk ellene, de a Hasnyálmirigynapló „mi vagyunk: mi beteg magyarok, magunkra hagyott, riadt óvodások egy levegőtlen kórteremben”.

A naplóban olvashatjuk Esterházy töprengéseit is, színházról, irodalomról, a családról. De ha nem gondoljuk az azt, hogy a mű valami önmagán jelentősen túlmutató mondánivalót hordoz, már az is eléggé elgondolkodtató, ahogy még egy híres író is bolyong az egészségügy útvesztőiben. „Aludtam, leküldtek a doktor-nőhöz. Mennyi ember! Ül, áll, vár. Nem nézek sehova. Török előre, mint egy hajónaszád, pizsamafelsőben, fekete gatyában, papucsban. Bent a szokásos viharos két perc. Nem szoktam okosodni tőle, most sem. (...) Jól vagyok-e, jól, kell-e valamilyen gyógyszer, azt hiszem, nem, és már jöttem is vissza. Jó ideig ütem bambulva az ágyon, nem akarva semmit.” Ahogy Babits vagy Kosztolányi beszámolóiban a kor orvosprofesszorainak neveit olvashatjuk, amint a neves betegnek kijáró figyelemmel bánnak az írópácienseikkel, úgy szembesülünk itt azzal, mennyire tancsztalan és kiszolgáltatott

ma mindenki, ha ilyen helyzetbe kerül.

Ez az élményanyag köti össze Esterházy művét azokkal a blogokkal, amelyeket az elmúlt években olvashattunk. A beszámolókból persze szerepelnek lelkiismeretes orvosok, de mindig nagy szerencsével jut el hozzájuk a beteg, akinek ki kell harcolnia, hogy emberszámba vegyék. Ilyen tapasztalatokról számolt be a nemrég fiatalon elhunyt *Birtalan Balázs* költő, de *Szentesi Éva* is, akinek *Hamvaimból* című könyve szintén az elmúlt hetekben jelent meg, és aki szerencsére kigyógyult a rákból. Mindkettejük számára terápia volt az írás, a betegséggel való küzdelmet személyiségfejlődésként fogták fel. Példájkul talán segíteni is tudnak a sorstársaiknak, sőt Szentesi – aki hasonló elszántsággal szállt szembe a betegséggel, mint *Dobozi Eszter* 2008-as, *Túl a rákbarakkon* című könyvében – még a rákszűrés fontossága mellett is kampányol.

Bulvár?

A betegséggel való küzdelmet dokumentáló írások sorából nem hagyhatjuk ki *Andrassew Iván* blogját: az agydagánattal műtött újságíró szenvedéseit és ennek ellenére meglévő optimizmusát rögzítette napról napra, néha fényképpel is. Amit tehát száz éve még leplezni akartak, azt ma már sokan szeretnék világgá kiáltani, szinte új műfajt teremtve. És míg száz éve az orvosok titkolták a páciens előtt a bajt, és megnyugtatót valami fedőbetegséget találtak ki Babitsnak és Kosztolányi-

nak is (arról olvassanak az orvosi lexikonban), ma már őszintén, sőt kíméletlenül közlik a diagnózist. „Hasnyálmirigyrákot állapítottak meg, májáltattal” – írja az elején Esterházy. „Nem vagyok operálható, a tumor előrehaladott állapotban van, áttétet képzett vastagbélre” – hangzott a verdikt Szentesinek. Ami ezután következik, abban mindannyian azonosak vagyunk, és már-már illetlenség irodalmi, esztétikai szempontokat felvetni.

Ahogy pengeélen táncol az is, aki azt feszegeti, hogy egy betegség mennyire képes bulvártémává válni, mennyire lehet hordozója a népszerűségnek, a szeretetnek. Abban, hogy az Ünnepi Könyvhét megnyitására Esterházy Pétert kérték fel, nyilvánvalóan szerepe volt a személye iránti felfokozott érdeklődésnek: ez a szavait követő ovációból is érződött. E kényes kérdésben hívjuk segítségül ismét Karinthyt, akinek betegségét a korabeli bulvársajtó részletesen taglalta, és aki az *Utazás... előszavában* különös indokod ad, miért írta meg a regényt. „Soha nem szántam volna magam rá, ha egy órával ezelőtt nem olvasok az egyik szélsőjobboldali lapban egy széljegyzetet, mely azzal vádol, hogy betegséggel s a hírneves agysebész budapesti látogatásával reklámot csináltatok magamnak” – írja, majd fölteszi a kérdést: „Olcso dolog volna szerényen arra kérni a széljegyzet íróját, szíveskedjék az én stockholmi utamat operációval együtt végigcsinálni, annak ellenőrzése céljából, vajon reklámbefektetésnek elég gazdaságos-e?” ■